

IVAN ZOREC:

FRANCKA.

678 Gospodar je bil bogat, samogolten kmet, takole okoli petdesetih. Stiskav in lakomen je bil kakor pač vsak kmet. Pa zagoveden, močan in trščat dedec, da sem se dolgo čudil, kaj si more pomagati s sirotno in suhotno ženo; saj je je bilo vse skupaj komaj za dobro njegovo pest. Ampak pridna in varčna je reva bila kakor tiste strupenice, ki jim je gospodar tako rad stregel. Ženica pa menda ni bila prav trdnega zdravja. Njej pa vendar ni stregel tako. Da, trd je bil, — da bi ga vrag!

O, tisti gospodar je bil tič, da malo takih. Marsikaj sem slišal o njem, dosti sem sam videl. Kakšen je šele moral biti, ko je bil mlad! Kako si je znal pomagati, da je imel zmerom vsega dosti, veselja in zabave pa, kolikor je hotel! —

Nekoč je šel v hosto po drva. Sedel je spredaj na prečici in se ni dosti brigal za konja. Dobrovoljno si je žvižgljal in veselo gledal po njivah in lazih. Solnce je palilo in peklo, da se je čutilo še skozi goste veje velikih bukev.

Na svetli in veliki jasi je mulila plevel iz korenja komaj osemnajstletna dekla.

„Francka“, je zavpil gospodar, „stopi za menoj, da boš muhe branila, ko bom rklje nakladal.“

Dekle je vstalo, malo premislilo in zapičilo palico v zemljo; po obrazu se ji je razlila komaj vidna rdečica. Greoč si je odpenjalo pripeto krilo in skočno sedlo na soro.

Gospodar jo je še enkrat pogledal čez ramo in je rekel: Hi-hot! Nič drugega.

Voz je počasi odskakoval čez debele korenine, ki so prepregale kolovoznici. Prijeten hlad je sveže dihal v gozdnem polmraku. Možu je bilo pa vendarle vroče. Odpel si je srajco, da so se zakosmatile široke prsi, in pokazale debele žile na močnem vratu. In tak hrust je imel tako slabotno ženico! Kar gorelo je iz njega. Klobuk si je pomaknil na tilnik, glava mu je silila na prsi. Težko je dihal in na kratko, a žile so se mu debelile, kakor bi težko nosil ali hudo trpel.

Francka je sedela postrani, da ji je mečasta noga po pasje zvonila izpod rdečkastega krila, z eno roko se je držala zakrivljene ročice, oblo napeto oprsje se ji je skokoma potresalo z odskakovanjem voza. Pa to je menda ni motilo prav nič. Zamišljeno je gledala nemirnega ščinkavca, ki se je glasno ujedal in plašil od veje do veje. Cel zbor se je oglašal v gostih bukvah in se mu na ves glas čudil. Še kosorepa veverica v hrastovem vrhu je plaho izpustila želod in se je s smelimi poleti previdno zgubila v daljnih vršičkih. Drugače je bilo pa vse tiho in mirno.

Ob potu na posekovju so ležala okleščena debla. Kjer je stala stara, je že začela kipeti iz mastne črne zemlje mlada hosta. Vmes je divjala gosta praprotina, kakor bi hotela zamoriti mladi zarod posekane hoste. Ob prisojnih skalah so rdele sočne jagode, med njimi se je morda skrival zviti gad.

Gospodar se je oziral sem, se je oziral tja kakor bi preudarjal, kako bi najlažje nalagal precejšnja debla, ali kakor bi pasel svoje srce na lepi hosti, ki je pokojno temnela okoli posekovja... Pa res ni lepšega, kakor je bukova hosta, če je lepo gojena. In moj gospodar je to znal. Hosta je namreč bila kakor opleta njiva. Nikjer ni bilo dušече se gošče, nikjer davečega bršljina ali nalomljenih vej; povsod neki red in sled skrbnih in previdnih rok. Gabri, grčavi in nerodni, kolikor jih je bilo, so bili lepo obsekani in so rastle visoko, ne široko. Kjer je samevala smreka, je bila vitka, gladka do vršička in visoka kakor mlaj. Tudi breze so bile velike in vse bele. Ampak bukve so bile posebna lepota. Visoke, ravne, močne in gladke so se košatile kakor dekleta ob nedeljah pred cerkvijo. In kakor tam fant ljubeče gleda razkošatena dekleta, tako, se je zdelo, je sijajočih oči gledal gospodar vso to hostno veličast, dokler niso njegove ostre oči mehko in veselo pobožale sočno Francko.

„Ali bova kaj počivala?“ pravi mož in se komaj vidno namuzne deklini, ki si je trdo odčehovala kosmato vejo, da bi otepala muhe.

„Saj nisem trudna“, se je branila. „Kar naloživa, pa je!“

„Ti nisi trudna, jaz pa sem. Glej, kako se potim!“

Razumevajoče se je nasmehnila, ko je stopil prav blizu nje, ji vzela vejo in jo zapičil konju za komat.

„Zdaj pa sedi tja le na mah“, se je dedec smehljaj in se delal, kakor bi bila prišla samo zato semkaj.

Kar zardela je. Poreden smehljaj ji je švignil iz sinjih oči. Nehote se je ozrla in se takoj spet ujela z gospodarjevimi očmi.

„Saj ni nikogar —!“ je hropeče dejal in jo prijel za roko.

Dekle jo je hotelo odtegniti, ali viharna strast je sklenila njegovo močno pest. Ko se mu je hotela siloma iztrgati, jo je potegnil tesno k sebi in ji položil svojo težko roko okoli vitkega pasu. Nagonski odpor samosvoje samice se je zbudil v njenem razburjenem srcu. Ampak samo za kratek hip; kajti silni človek jo je objel z obema strašnima rokama in jo je nesel na mah, čeprav se je upirala in branila kakor je mislila, da je treba. Sedel je na mehka tla in si jo je položil v naročje. Iz oči mu je udarjal paleč ogenj, ki vanj ni mogla gledati. Z onemogloma rokama si je pokrila zardel obraz in ni prav vedela, ali naj bi ihtela ali se smejala.

Kaj ni to neznansko čudno: — tale mož, ki ni z nikomer prijazen, pa...?

Z eno roko ji je božal mehko lice, kolikor ga niso zakrivale njene rahlo se umikajoče roke, in gladil kodre s čela, z drugo pa ji je spretno odpenjal napeti oprsник, da je sramežljivo zakipela prenežna belina mladostno krepkih nedrij. Ko je začutila drget njegovega telesa in trepetajoče roke, ki so nasilno in zmagoslavno osvajale njene skrite čare, ji je zavrela kri. Skočila je kvišku in je tiščala roke na prsi, iz oči ji je plala blazna groza. On pa je molče segel za njo in jo je položil kraj sebe. Z eno samo kretnjo je zlomil njen odpor. A ko je začutila na ustnih in na razgaljenih prsih njegove bodeče ustnice, je postala moč njene volje tako nezavedna in slaba, da ji je upadla še prej, predno ji je mogla zbuditi še zadnji odpor. Po vsem telesu jo je oblivala prečudna in prijetna toplina. Mežé in onemoglo je vrgla roke od sebe in je vdano zatrepetala...

V rdečem zvoniku za tiho in lepo hosto je ura udarila štiri. Njen brneči odmev se je lovil s šepetom zelenih bukev. Konj je hrzal in nemirno bil in kopal črno zemljo. —

Francka se je svojemu gospodarju tako prikupila, da brez nje skoraj živeti ni več mogel. Kjerkoli in kadarkoli je le utegnil, se je opajal na njenih sočnih ustnicah kakor pravi nenasitni brencelj, ki se ne da ne oplasiti ne odgnati. Včasih se je zdelo, da zanemarja vse svoje mnoge opravke, pozablja na vse potrebne obzire in se kar samo opijanja v svojem velikem grehu. Drugače pa je bilo gotovo, da je ta jesenska ljubezen moža čudovito pomlajala in poživiljala.

Dekle je imelo svojo zabavo ž njim. Močno ji je bilo všeč, da jo je tako rad imel ugledni in bogati gospodar, ki je bil drugače trd in malobeseden, skoraj z vsakim neprijazen človek. Sicer pa ji ta pregrešna ljubezen ni segala ne v srce ne v njen življenski mir. Vsa reč kot taka se ji je zdela močno nezanimiva, skoraj dolgočasna in bolj

zadeva dobrikajočega se moža kakor pa vzrok, radi katerega bi se bila mogla ali morala kakorkoli posebno vznemirjati. Z nekako grozo in s tiho osupnjenostjo je spoznala, kako tesne in trdne vezi jo vežejo, šele oni dan, ko je silni mož zajecal v nenadni ljubosumnosti.

„Kaj postajaš s Tonetom?“ je drhtel v skrivani jezi.

„Ogovoril me je, pa sva govorila...“

„Z nikomer mi ne govori! Nočem...“

Ali ni to čudno? Postoji s fantom, lepim in mladim, pa je hud gospodar, ki ni ne lep ne mlad, pa se ga vendar boji in ne more ubraniti, čeprav bi včasih hotela... Ne da bi se bila morda česa kar naravnost kesala, ji je bilo po tem pogovoru vendarle težko in tesno, ko je v nemirnih nočeh z žalostjo v srcu hrepeneče poslušala, kako milo in živo pojo fantje na vasi. Ob takih urah, ko je mehko koprnenje snubeče mladosti drhtelo nad tihim selom, in je srebrna mesečina vasujoče sedela na njenem oknu in jo božala s svojimi tajnimi prsti, se je kar naenkrat prikradel neusmiljeni črv in jo je boleče grizel globoko v srce. Ali bi jo tudi grizel, če bi imela prijatelja med onimi, ki zdajle prelivajo svoje hrepenenje v zgovorne pesmi in ki roteče in proseče vzdihujejo z glasnimi vriski, prekipevajoče radosti in mlade sreče polnimi? Kakor bi bila očitna grešnica, nihče ne uka za njeno uho, nihče ne hodi pod njeno pozabljeno okno. O, kako bi tudi, ko pa je gospodar privezal k hiši hudega psa? Kajti sam jo hoče imeti, povedal ji je. In tako ima ljubega, kakor ga ima malokatera, in ga vendar nima! Nima, ker je in mora biti njena zmotna ljubezen tajna, tajna... Le bukve v hosti, skedenj in kozolec in vsa druga skrita gnezda poznajo njen čudni greh. Greh —? Kaj je to greh, res greh? Ali ni greh, pravi greh le dejanje, ki ga storimo v škodo svojega bližnjega, storimo zlobno in hudobno, neusmiljeno? Ali pa, če opustimo, česar ne bi smeli z ozirom na mir in srečo drugih ljudi?... No, in kraja ni greh? Glej, bolehnih in pridnih ženi, ki ti zaupa, si ukradla moža, njeni hiši mir in srečo, nedolžnim otrokom očeta! Kaj je večji greh kakor to, Francka, ki se skrivaš pod odejo in jokaš, ko bi lahko vriskala in pela v pravični ljubezni Tonetovi ali kogarkoli?... Nisem ukradla, je vpilo njeno ubogo srce, nisem ne moža ne očeta! Izgovorila sem si, da mu nočem in ne smem biti napoti ne v hiši ne zunaj hiše! Vsemu je pritrdil in dejal, da sem mu jaz samo mil in dehteč nagelj, ki ga veseli in pomlaja! —

(Konec prihodnjič.)

IVAN ZOREC:

FRANCKA. (Konec.)

In Francka se je obračala in obračala na svoji vroči postelji in je z velikimi, nemirnimi očmi gledala v okno, s katerega se je polagoma umikala vasujoča mesečina... Vsako noč, takole po takih in enakih bojih njene razpaljene duše, je vstajala odločna misel, da bi pobegnila in si drugod poiskala svoj kruh; a ko jo je prespala in je zjutraj zagledala silnega moža, ki jo je skozi priprti očesni špranjici otipaval, je v sladki grozi le iztežka premagala glasni krik, ki jo je davil v grlu. In vendar se dolgo ni mogla odločiti, da bi mu naznanila svoj sklep. Potem pa ji je bilo skoraj še žal, tako se je bil mož ustrašil.

„Ne, Francka“, je dejal, „jaz te ne dam, tu ostani!... Drugače znorim... Vidiš —!“

„Gospodar, igračkanja je dosti! Ti misliš samo nase!“

„Tudi nate! — Povej, kaj bi rada, kaj naj storim zate!“

„Ničesar ne maram, samo pusti me, da pojdem v miru prav kam daleč, daleč. Za oba je to najbolje!“

„Ni in ni, Francka! Prav in dobro je samo tako kakor je!... O potrpi vsaj še nekoliko časa. Potem bo, če in kar mora biti!“

Ko je tako govoril, so se mu tresli živci na licu; tako na rahlo so drhteli, da jih ne bi bila opazila, če je ne bi bil viharo potegnil k sebi in jo strašno stisnil in potem sunil od sebe in naglo odšel, opotekajoč se kakor bi nosil težko, bridko breme. —

Kmalu potem se je odpeljal prav daleč nekamo na Dolenjsko, da ga več dni ni bilo nazaj. Ko pa se je vrnil, je bil dobre volje kakor bi priplesal s hrupnega in veselega ženitovanja. Med obedom je omenil kar tako, da je kupil majhen vinograd z lepo belo zidanico. Žena se je veselila in se ni mogla dosti načuditi; krotko ga je gledala in je bila srečna v njegovi sreči. Hlapec in pastir sta ugibala, kateri voz bi vzela jeseni, ko bosta vozila po vino.

Ob okno se je zaletavala sita in sitna muha in je jezno brenčala, ker ni mogla ven, v jasni božji dan, ki je tako lepo klical med migljajoče solnčne žarke, polne drobnih, drstečih se mušic.

Francka je gledala muho in je ni videla; oči so bile uprte in niso živele. Zakaj kar naenkrat so ji prikimale čudne misli kakor bi ji hotele reči: No, torej — zdaj si pa pomagaj kakor veš in znaš. Drži se, če si za kaj!

„Nekaj sem se prehladil“, je dejal gospodar. „Lapuh bi me pa kmalu pokonci spravil, mislim; tudi jagodno perje bi bilo dobro.“

„V posteljo pojdi, da se izpotiš, pa bo dobro!“ je skrbno svetovala žena.

„E, tako hudo ni. Jagodno perje bi pa res ne bilo odveč. Na posekovju sem videl teh reči ondan prav veliko. — Francka bi stopila ponj.“

„Bom pa šla“, je hitro dejala Francka in je spustila žlico pod mizo, da bi skrila rdečico, ki jo je oblila iz strahu in sramu; zakaj vpricho žene jo je poslal v hosto pod ono temno bukev, na oni mehki mah! —

„Dom sem ti kupil, vidiš“, je dejal v hosti in je sedel zraven nje. „Zdaj pojdi, kadar hočeš. Vse je pripravljeno.“

Po hosti je skočil kratek piš kakor bi hotel odpihniti njegove zapeljive besede.

„Ne morem!“ je zaihtela in si je pokrila obraz.

„I, kaj noriš? Ali nisi sama hotela?“

„Sram me je zdaj, in premislila sem si!“

„O, primojdevetkrat nazaj, — zakaj sram!“

„Ker mislite, da sem na prodaj —!“

„Zdaj pa res ne vem, kaj bi ti rekel!“

„Tam ne poznam nikogar; še umrla bi domotožja!“

„Saj si vendar sama hotela pobegniti odtod!“

„Že; ali zdaj vidim, da sem si preveč upala, ker tega nisem storila precej takrat, ko vaša roka še ni bila tako dolga.“

„Tristo zelenih, — kaj neki čenčáš!“

„Da se vam moram skriti, kjer in kakor jaz sama hočem! Sama hočem in moram biti!“

„Saj boš sama in delala boš, kolikor boš sama hotela. Le včasih te pridem obiskat, da bom vedel, kako ti je.“

„Gospodar, ne zamerite, ali jaz nočem več.“

„Kaj nočem? Moraš... kdo te vpraša... moraš!“ je sikal in renčal. Oči so mu gorele, da se je dekle začelo plašno umikati. Ali

kakor bi bil obseden, jo je pograbil za rame in jo je stresel, da so ji v strahu zablujile s solzami zalite oči. Nekaj časa jo je ostro in molče gledal, prebadal jo s svojimi iskrečimi očmi in je počasi, trdo ponovil in pribil: „Moraš...! Mo-raš...!“

„Jezus, Marija — pustite me!“ je zaječala sirota. „Saj pojdem, takoj pojdem!“

„Ne ti — jaz odločim, kdaj pojdeš!“ je usekal in jo je izpustil.

Vrh breze, visoke in bele, ki ji je tih in komaj slišen veter prebudil nemirne liste, da so nestrpno trepetali in silili ž njim, je sedela klepetava sraka; vsiljivo se je priklanjala in na ves glas opravljala vso bližno in daljno sosesko, priklanjala se in vabila jezično sosedo, ki je zavidno zmerjala krvoločnega kragulja, trgajočega lahkomišelnega in neprevidnega pevca in dobrovoljčka, ščinkavca. Na grčavem gabru ji je vdano pritrjeval daljni sorodnik, požrešni srakoper, in je vsem skupaj hudobno vse slabo voščil in strgal korenček: Šek — šek šek!...

Francka si je v naglici in skoraj spotoma nabrala nekaj jagodine in je šla proti domu, kakor menda gre obtoženec, ki mu sodnik ni še razglasil cele sodbe. Bila je razburjena in kakor v omotici. Pa naj se je še tako tepla s svojimi mislimi, — nazadnje le ni vedela, ali naj bi se bala svcije neznane usode, ali naj bi se lahkomišelnostjo veselila samostojnega življenja, ki jo čaka v beli zidnici sredi prijaznih vinskih goric... Za kako ceno bi si kupila „samostojnost“, se ni zavedala, ker je mislila, da bo prej ali slej konec ljubimkanja, te skoraj neprijetne, včasih prav nadležne pokorščine brez vsakega globljega užitka in malodane brez strasti. Ljubimkanja je pa vseeno ni bilo sram, saj je bilo tajno. O, sramovala bi se le, če bi postal njen greh očiten.

Kakor bi si bila hotela zaslužiti odpuščanja, je bila pred gospodinjjo krotka in pohlevna. Z veseljem in pokorno je izvrševala njene ukaze in ni jezikala, kar je bila, preširna in pijana tajne gospodarjeve naklonjenosti, že predrzno začela.

Drugače pa se je je lotevala muhavost, da je dražila, zvito in preišljeno dražila gospodarja, dražila in trpinčila, da je kar pihal.

Tonetu, mlademu in lepemu, ki ji je tolikrat nastavljal besedo in jo prestregal, kjer je le mogel, je zapeljivo in dvoumno odgovarjala. Tudi z drugimi fanti se je zvito šalila in glasno smejala, če je vedela, da vidi in sliši gospodar.

Ampak silni mož je stopil nekoč v hlev, ko je ravno molzla. Skrbno je ogledoval in obtipaval živino in se delal kakor bi dékle ne videl. Nazadnje se je približal in je sikajoče zapihal skozi stisnjene zobe:

„Samo toliko ti povem, punčara: Če misliš, da bi se norčevala z menoj, ti bo slaba predla! Ne poznaš me še! V treh dneh moraš biti tam, kamor sem ti ukazal!“

„O, meni je tukaj všeč! Ko se naveličam, pojdem pa tja, kamor bom sama hotela!“

„Francka, le dobro me poslušaj, prav izlepa ti pravim: Nikar me ne draži!“

Ona pa ga je pogledala čez ramo, ne da bi ustavila molžo, pogledala ga je pomilovalno in zaničevalno in se gromko zasmejala, da ji je celo par curkov ušlo mimo kablice.

Prevzetni smeh je moža silno raztogotil. V strašni jezi si je, kakor bi trenil, odpasal hlačni jermen in je škričajoč z močnimi zobmi začel udrihati po mladi ljubici... Nekaj časa se mu je zamikala za krave in trdovratno žalila besnečega moža; ko pa se ji je prevrnila že skoraj polna kablica, je zakričala in vrgla prazno posodo v sopihajočega gospodarja, ki ga je ta odpor še bolj razjezil.

„Ti prekleta..., ali imaš že dosti?“

„Fusti me, drugače skočim in povem sredi vasi, zakaj noriš! Starrec, gnusni!“

„O, čakaj, hudič babji, čakaj —!“ ji je ves se peneč upognil z močno roko prožna ledja in jo je udaril tako strašno, da se mu je zgrudila k nogam, rjoveča od bolečine in vsa se tresoča od strahu.

„Ali pojdeš ali ne pojdeš?“

„Pojdem, pojdem!“ je ihtela in se je lovila za boleče dele razbičanega telca. V oči ji je sedel ponižen smehljaj. Odkod ji je privasoval smeh, ko bi se morala jeziti, odkod ta čudna vdanost? O, saj ni bil smehljaj, ni bila vdanost: — bila je le luč vesele, maščevalne, prav žensko zvite in odrešilne misli, ki ji je na mah pokazala pot.

In Francka je šla za njo še tisto uro...

Kam --? To je res vseeno. Šla je — — —!

